

Anax parthenope Zuidelijke keizerlibel

De zuidelijke keizerlibel heeft een opvallend blauw 'zadel', een kenmerk dat gedeeld wordt met de zadellibel. Ook kan hij op de grote keizerlibel lijken. Het is een Zuid-Europese soort, die als zwerver incidenteel Noordwest-Europa bereikt. In de jaren negentig is het aantal waarnemingen in Noordwest-Europa duidelijk toegenomen. Recent is de zuidelijke keizerlibel voor het eerst sinds 1938 weer gezien in Nederland.

Biotoop

Van de oude Nederlandse vindplaats is geen biotoopbeschrijving bekend. Recent is de soort gevonden bij een voormalige zandaufgraving, een mergelgroeve en een geëutrofeerd ven – allemaal grotere wateren (de zandaufgraving was zelfs meer dan 200 m in doorsnede) met een dichte oevervegetatie van onder andere riet (*Phragmites australis*). Ook in Polen en Duitsland komt hij voor bij grote meren en plassen (veelal zandaufgravingen), vaak met drijvende waterplanten en langs de oever een dichte vegetatie. In het zuiden van Europa is hij minder kritisch. Daar vindt voortplanting ook plaats in stromend water en in kleinere wateren, onder andere poelen, sloten, leemgroeven, oude rivierarmen en kleine afgravingen (GOUDSMITS 1997, HEIDEMANN & SEIDENBUSCH 1993, SCHORR 1990).

Levenswijze

Eieren en larven

De eieren worden afgezet in levend plantenmateriaal in de oeverzone, zelden in dood drijvend materiaal of in vochtige modder (UTZERI 1978). De larven leven tussen planten in de ondiepe oeverzone van plassen, waar de temperatuur in de zomer snel oploopt. Het zijn grote rovers die vrijwel alles eten wat ze tegenkomen. Uitsluipen gebeurt tot enkele decimeters hoog in de dichte oeverbegroeiing (HEIDEMANN & SEIDENBUSCH 1993, MÜNCHBERG 1932).

Imago's

De schuwe imago's zijn moeilijk te vangen. Ze vliegen vaak op afstand van de oever boven waterplanten of op grotere hoogte boven land. Soms vormen ze zwermen. In Frankrijk werd een zwerm van naar schatting honderdduizend dieren gezien die in de avondschemering op muggen jaagden (HEIDEMANN & SEIDENBUSCH 1993). In het Duitse Nordrhein-Westfalen werd een zuidelijke keizerlibel regelmatig verjaagd door grote keizerlibellen, al werd hier wel eiafzet door de eerste geconstateerd (LEMPERT 1984A). Er zijn hybriden bekend van *A. parthenope* en *A. imperator* – dit is opmerkelijk omdat kruisingen tussen libellensoorten zelden voorkomen (BILEK 1955). Beide soorten lijken in territorium- en paringsgedrag op elkaar. Anders dan de meeste aeshniden zet *A. parthenope* de eieren echter in tandem af (SCHORR 1990).

Fenologie

De eieren ontwikkelen zich in enkele weken, afhankelijk van de temperatuur van het water (MÜNCHBERG 1932). De larven overwinteren één- of tweemaal. In Centraal-Europa duurt de vliegtijd van mei tot september. De Nederlandse waarnemingen komen uit juni en begin juli.

Begeleidende soorten

In Noordwest-Europa wordt *A. parthenope* vaak aangetroffen met andere (van oorsprong) zuidelijke soorten, waaronder *A. imperator*. In Slovenië daarentegen worden deze twee soorten vrijwel nooit op dezelfde locatie gezien (KOTARAC 1997).

Verbreidingsvermogen

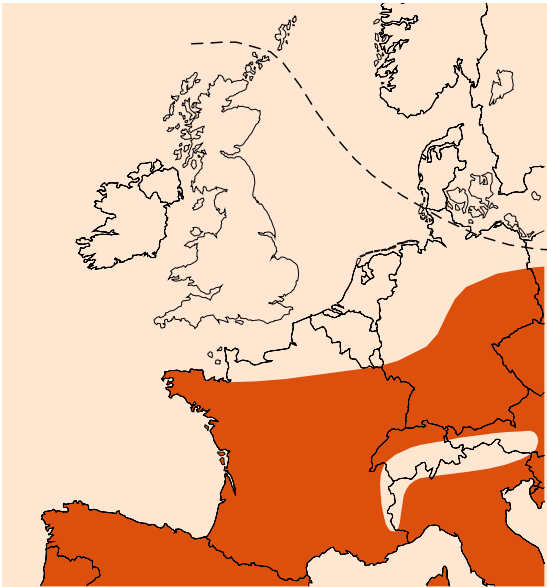
Zowel mannetjes als vrouwtjes worden ver buiten de bekende populaties gevonden. Daarmee lijkt deze soort over zeer grote afstanden nieuwe leefgebieden te kunnen koloniseren.

Areaal

Het areaal omvat de zuidelijke helft van Europa, Noord-Afrika tot aan Somalië en Azië tot aan Japan. In Europa komt de zuidelijke keizerlibel vooral voor in de landen rond de Middellandse Zee en is alleen daar algemener dan *A. imperator*. De noordgrens van de verspreiding loopt ongeveer van Midden-Frankrijk tot het zuiden van Polen. Noordelijk daarvan is de soort zeldzaam en hebben de meeste meldingen betrekking op zwervers. Recent is de soort voor het eerst in Groot-Brittannië gezien (PHILLIPS 1997). Hier werden in 1999 zelfs enkele larvenhuidjes gevonden. In Polen en het oosten van Duitsland kwam *A. parthenope* vroeger vrij algemeen voor, maar tegenwoordig leven alleen in Oost-Duitsland nog populaties (PERS. MED. T. BROCKHAUS). Meldingen uit Zuid-Duitsland zijn schaars. In België wordt hij slechts incidenteel gezien, in 1996 in Luxemburg voor het eerst (TROCKUR 1997).

Eiafzettende tandem

Anax parthenope - zuidelijke keizerlibel

	voor 1950 uiterst zeldzaam	1950 – 1989 verdwenen/ afwezig	1990 – 1997 uiterst zeldzaam
atlasblokken	I	O	I
km-hokken	I	O	I

Rode Lijst niet beschouwd

plaats	atlasblok	datum	aantal	waarnemer	collectie
Utrecht Maarnse gat, Maarn	150-450	29-06-1997 tot 04-07-1997	1 ♂	K. Goudsmits	
Limburg Eygelshoven	200-320	1938	1 ♀	C.J.M. Willemse	ZMAN

Waarnemingen van
Anax parthenope tot 1998

Verspreiding in Nederland

De zuidelijke keizerlibel is een zeldzame dwaalgast in Nederland. De eerste vangst, in 1938 bij Eygelshoven, betrof een vrouwtje met beschadigde ogen en een ingedrukte achterhoofdsdriehoek. Dit suggereert dat ze al gepaard had. De tweede waarneming betreft een mannetje bij het Maarnse Gat, in 1997 (GOUDSMITS 1997). In 1998 en 1999 werd enkele malen een mannetje gezien in de Encigroeve bij Maastricht (niet op kaart); ook elders in het land werden toen (nog ongecontroleerde) waarnemingen gedaan. Deze waarnemingen sluiten aan op het relatief grote aantal waarnemingen in 1998 en 1999 in Groot-Brittannië en Noord-Frankrijk. De toename van het aantal waarnemingen in Noordwest-Europa is mogelijk een gevolg van de warme zomers in de jaren '90.

Toekomst en bescherming

De zuidelijke keizerlibel is een dwaalgast in Nederland. Het is echter niet uit te sluiten dat hij zich (tijdelijk) kan vestigen in grote heldere plassen met een rijke oever- en watervegetatie, zoals zandafgravingen. Speciale beschermingsmaatregelen zijn niet zinvol.

SUMMARY

Anax parthenope is a rare species in The Netherlands. The first record was a female, collected in 1939. Only in 1997 a second specimen was found. Since 1998, small numbers have frequently been observed at one locality in the extreme Southeast of the country. There are several records of single males after 1998 throughout the southern parts of the country (not shown on the map). A similar increase in records took place in the late 1990s in adjacent countries. Most records are from the vicinity of large, clear waters with abundant aquatic vegetation.

Vliegtijd

(Zomersoort)

Hoofdvliegtijd: -

Vroegste datum: 29 juni

Laatste datum: 4 juli

